

Rado Genorio, Vladimir Klemenčič, Aleš Stergar

VPRAŠANJA OKROG INTERPRETACIJE REZULTATOV JUGOSLOVANSKEGA POPIISA PREBIVALSTVA PO NARODNOSTI LETA 1981*

Uvod

Popisovanje oziroma statistično evidentiranje prebivalstva po narodnosti, materinem jeziku, občevalnem jeziku in podobnem je bilo že ob svojem nastanku deležno najrazličnejših strokovnih in političnih kritik. V večini primerov so ta pojav ter predvsem namene, ki so se skrivali za uradnim preštevanjem prebivalstva po omenjenih kategorijah, kritizirali predstavniki narodnih manjšin. Najrazličnejšim kritikam oziroma polemikam so bili izpostavljeni tudi popisi prebivalstva glede na narodnost ali materin jezik v Jugoslaviji; in to kljub dejstvu, da naše povojno popisovanje prebivalstva po narodnosti vsebuje pristope, ki jih nikakor ni mogoče enačiti s pristopi uradnih statistik tujih dežel ter tudi ne s pristopi starojugoslovanske uradne statistike. Ta je opredeljevala prebivalstvo le po materinem jeziku in veroizpovedi.

Če primerjamo med seboj rezultate omenjenega popisovanja v tujini od srede 19. stoletja pa do danes, ugotavljamo, da je v večini primerov število pripadnikov narodnih manjšin absolutno in relativno upadalo, število pripadnikov večinskega naroda pa naraščalo.¹ Seveda je tudi v Evropi v tem pogledu nekaj izjem, kar še zlasti velja za porast števila pripadnikov nemške manjšine na Južnem Tirolskem. Če primerjamo rezultate jugoslovanskih popisov prebivalstva, lahko rečemo, da ni tako.² Samo primerjava med rezultati zadnjih dveh popisov (1971 in 1981) je pokazala, da število nekaterih jugoslovanskih narodov stagnira ali celo rahlo upada, medtem ko se število pripadnikov nekaterih narodnosti naglo vzpenja.³

Interpretacija rezultatov popisa

Rezultati zadnjega uradnega popisa prebivalstva v Jugoslaviji, predvsem pa tisti del, ki se nanaša na narodnostno sestavo prebivalstva, so takoj po prvih objavah izzvali številne diskusije ter povzročili polemične zapise v raznovrstnem časopisju — tako doma kot tudi v tujini. Že prvi podatki po republikah in pokrajinah so pokazali, da se je spremenila narodnostna sestava prebivalstva veliko bolj, kot je bilo pričakovati. Med objavljenimi podatki so burila duhove ter povzročala najrazličnejše interpretacije zlasti vprašanja:

— stagnacija oziroma celo rahlo številčno upadanje pripadnikov nekaterih jugoslovanskih narodov

Pričujoči prispevek sta teoretsko, metodološko in vsebinsko zasnovala mag. Rado Genorio in dr. Vladimir Klemenčič na osnovi razprav, ki kritično vrednotijo rezultate uradnih popisov prebivalstva po narodnosti, materinem in občevalnem jeziku v Jugoslaviji in po svetu ter empiričnih raziskav in terenskega dela na narodnostno mešanem ozemlju Slovenske Istre in v Prekmurju. Aleš Stergar je pod mentorskim vodstvom dr. Vladimira Klemenčiča izdelal diplomsko nalogo »Spreminjanje nacionalne sestave prebivalstva v luči deagrarizacije in industrializacije Jugoslavije v zadnjem desetletju«, ki je upoštevana kot vir (zlasti tabelarični prikaz). Prav tako so tudi upoštevanji podatki nekaterih empiričnih analiz študentov geografije na seminarskih vajah PZE za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani.

¹ Winkler W.: Statistisches Handbuch der europäischen Nationalitäten, Wien 1931.

² Stergar A.: Jugoslovani v popisih prebivalstva. Vprašanje naroda — socialističnega naroda — Jugoslovanstva. Prizma XI, št. 7, str. 9—12 (priloga Mladine, Ljubljana, 26. 5. 1983.

³ Petrović R.: Nacionalni sastav stanovništva. Jugoslovenski pregled, Beograd XXVII—1983, 3, str. 97—104.

- izreden padec števila pripadnikov nekaterih narodnosti (očiten zlasti pri Italijanih, Bolgarjih, Čehih in Madžarih)
- izreden porast števila pripadnikov nekaterih narodnosti in etničnih skupin (Albancev, Vlahov in Romov) in
- izreden porast števila narodnostno neopredeljenih (med katerimi je še posebej močno izstopalo število »Jugoslovanov«).

Ko ob interpretaciji uradnih popisov prebivalstva v samoupravni socialistični Jugoslaviji razglabljamo o vprašanju številčnosti oziroma prostorske razporeditve narodov, narodnosti ali etničnih skupin, se navidezno pojavljajo dokaj kočljivi rezultati. Od popisa do popisa so se namreč pojavljale nove kategorije, in kar je tudi očitno, iste kategorije so bile ob posameznih popisih različno definirane. Tako se je nesorazmerno z zakonitostmi razvoja, poleg narodnostno neopredeljenih, od popisa do popisa spreminjalo predvsem število Muslimanov (v etničnem pogledu), Turkov, Albancev, Vlahov in Romov.⁴

Očitno je potrebno pri tem upoštevati nekatera zgodovinska dejstva, ki so bistveno vplivala na značilnosti pri oblikovanju jugoslovanskih narodov in narodnosti. Jugoslovanski narodi so se namreč razvili relativno pozno. Pripadali so različnim državam ter bili izpostavljeni najrazličnejšim kulturnim vplivom. Če upoštevamo tudi različno regionalno razvitost posameznih predelov, je razumljivo, da je bil zaradi vsega omenjenega proces narodnega prebujanja neenakomeren, prav tako narodno osveščanje in doseganje nacionalne emancipacije.⁵ K temu je potrebno dodati še nerešeno nacionalno vprašanje v Kraljevini Jugoslaviji oziroma zavestno nacionalno zatiranje posameznih narodov in narodnosti ter navezadnje tudi različno versko pripadnost.

Socialistična revolucija je ustvarila dejanske možnosti za resnično enakopravnost, za bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. Prav ta vrednota naše revolucije je v raznolični družbenoekonomski stvarnosti nove Jugoslavije pomenila začetek v procesu narodnega prebujanja posameznih skupin prebivalstva, kar je močno vplivalo na uradne popise. Iz prvih povojnih popisov prebivalstva vsekakor odseva proces osveščanja prebivalstva v avtohtoni situaciji — to je v svojem lastnem etničnem območju — največkrat še v okolju statične agrarne družbe.

Zaradi dinamike družbenega razvoja po drugi svetovni vojni (določale so jo industrializacija, sprememba ekonomske strukture prebivalstva, intenzivne selitve v mesta, kolonizacija, medrepubliške selitve, selitve v tujino itd.) se je v Jugoslaviji kot večnacionalni skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti vseskozi do določene mere spreminjala narodnostna sestava prebivalstva. Vendar je treba upoštevati, da so na statistično ugotovljene podatke oziroma spremembe v sestavi prebivalstva po narodnosti vplivali, ob že znanih demografskih, socialno-ekonomskih, političnih in drugih faktorjih, tudi čisto subjektivni kriteriji pri posameznih popisih prebivalstva, mešani zakoni, asimilacijski procesi in drugo.⁶

Dejstvo je, da je nagli razvoj proizvodjalnih sil, ob zagotovljeni enakopravnosti, pospešil narodno osveščanje. Nagel družbeni razvoj je imel za velik del jugoslovanskega prebivalstva izreden socialno-ekonomski in narodnostno-politični pomen. Uradna statistična služba pa v tem naglem razvoju ni imela metodološko izdelanih kategorij, ki bi se prilagajale danim spremembah oziroma sledile izzivu rasti.

Kritičen pristop k obravnavi rezultatov zadnjega popisa prebivalstva glede na narodnost ter primerjava teh podatkov z rezultati popisa iz leta 1971 kljub upo-

⁴ Saopštenje Saveznog zavoda za statistiku, št. 112, leto XXVI., Beograd, 29. 4. 1982, str. 1.

⁵ Šušar S.: Nacionalno i nacionalističko, Split 1974, str. 120.

⁶ Demografska kretanja i karakteristike stanovništva Jugoslavije prema nacionalnoj pripadnosti, CDI, Beograd 1978, str. 84.

števanju navedenih dejstev odkriva protislovno situacijo in otežuje objektivno podobo o sestavi prebivalstva glede na narodnost. Popis prebivalstva leta 1981 je že s svojo metodološko zasnovo omogočil večji vpliv subjektivnih ter socialno-psiholoških faktorjev pri opredelitvi posameznika k narodu, narodnosti ali etnični skupini ter k neopredeljenim. Popis je bil sicer zasnovan zelo demokratično, a hkrati subjektivno in anarhično, kar je v precejšnji meri prispevalo k nerealni podobi narodnostnega sestava prebivalstva Jugoslavije in še zlasti k nerazumljivim spremembam v primerjavi z rezultati popisa leta 1971. Na odločanje v narodnostni pripadnosti je vplivala preveč ohlapna opredelitev posameznih kategorij ter očitno prevelik izbor le-teh. Ta široka opredelitev je v bistvu omogočila veliko vlogo subjektivnih in še zlasti socialno-psiholoških dejavnikov ter s tem po svoje potencirala velike spremembe v primerjavi s predhodnimi popisi po drugi svetovni vojni. Popis je v relativno obsežnih območjih Jugoslavije statistično in navidezno potenciral dejanske spremembe v narodnostni sestavi prebivalstva. Tako očitne oziroma z rezultati popisa predstavljene spremembe nikakor ne morejo odsevati realnega stanja oziroma že omenjene dinamike demografskega ter socialno-ekonomskega razvoja posameznih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Ti faktorji lahko na spremembe v narodnostni sestavi prebivalstva vplivajo le do neke mere. Z rezultati zadnjega popisa jih vsekakor ne gre precenjevati.

Če hočemo pravilno pojmovati spremembe v narodnostnem sestavu prebivalstva, moramo najprej izhajati iz sprememb, ki so nastale v obdobju med dvema popisoma (1971 in 1981) na območju celotne Jugoslavije. Osnova za to morajo biti republike in pokrajine, posamezne občine ter širša območja občin, ki so si podobna glede na sestavo prebivalstva po narodnosti. Tako lahko opredelimo območja, v katerih se je med obema popisoma pokazala tendenca po prevladi enega naroda ali narodnosti, po drugi strani pa območja s pestrejšo strukturo prebivalstva po narodnosti. Analize so pokazale, da se je prav pri teh med letoma 1971 in 1981 zlasti povečal delež neopredeljenih »Jugoslovanov«. Zlasti nesorazmerno povečanje števila neopredeljenih in med njimi števila »Jugoslovanov« je porušilo staro razmerje v narodnostnem sestavu prebivalstva, hkrati pa povzročilo take spremembe v absolutnem in relativnem številu — tako pri pripadnikih jugoslovanskih narodov kot narodnosti — ki jih ne moremo pripisovati zgolj demografskim (naravni prirastek, selitvena dinamika) in socialno-ekonomskim razmeram. Realno podobo, če upoštevamo naravno rast prebivalstva, mehansko gibanje prebivalstva, zgodovinski, socialno-ekonomski razvoj in drugo, so rezultati popisa pokazali samo v nekaterih območjih Jugoslavije — v bistvu v narodnostno homogenih območjih.⁷

Primerjava med popisoma leta 1971 in 1981 kaže, da število Srbov, Hrvatov in Slovencev stagnira (Indeksi: 100, 98, 104); število Črnogorcev in Makedoncev je zmerno napredovalo; močno pa se je povečalo število Muslimanov, Albancev, Vlahov in Romov (glej tabelo). Vsekakor bi bila napačna trditev, da se med letoma 1971 in 1981 narodnostna sestava prebivalstva ni spremenila. Jugoslovansko prebivalstvo se je namreč še posebej v preteklem desetletju intenzivno selilo s svojega na drugo narodnostno območje, kar je prav gotovo povečalo etnično heterogenost posameznih območij. Pri tem je treba računati tudi z razlikami v naravni rasti ter socialno-ekonomskem razvoju posameznih narodov in narodnosti kot tudi s spremembami v osveščenosti. Koliko so k sedanjemu podobi prispevali omenjeni dejavniki, je lažje ugotavljati z analizami na ravni manjših teritorialnih enot.⁸

⁷ Stergar A.: Spreminjanje nacionalne sestave prebivalstva v luči deagrarnizacije in industrializacije Jugoslavije v zadnjem desetletju. Diplomski naloga, Filozofska fakulteta v Ljubljani, 1982.

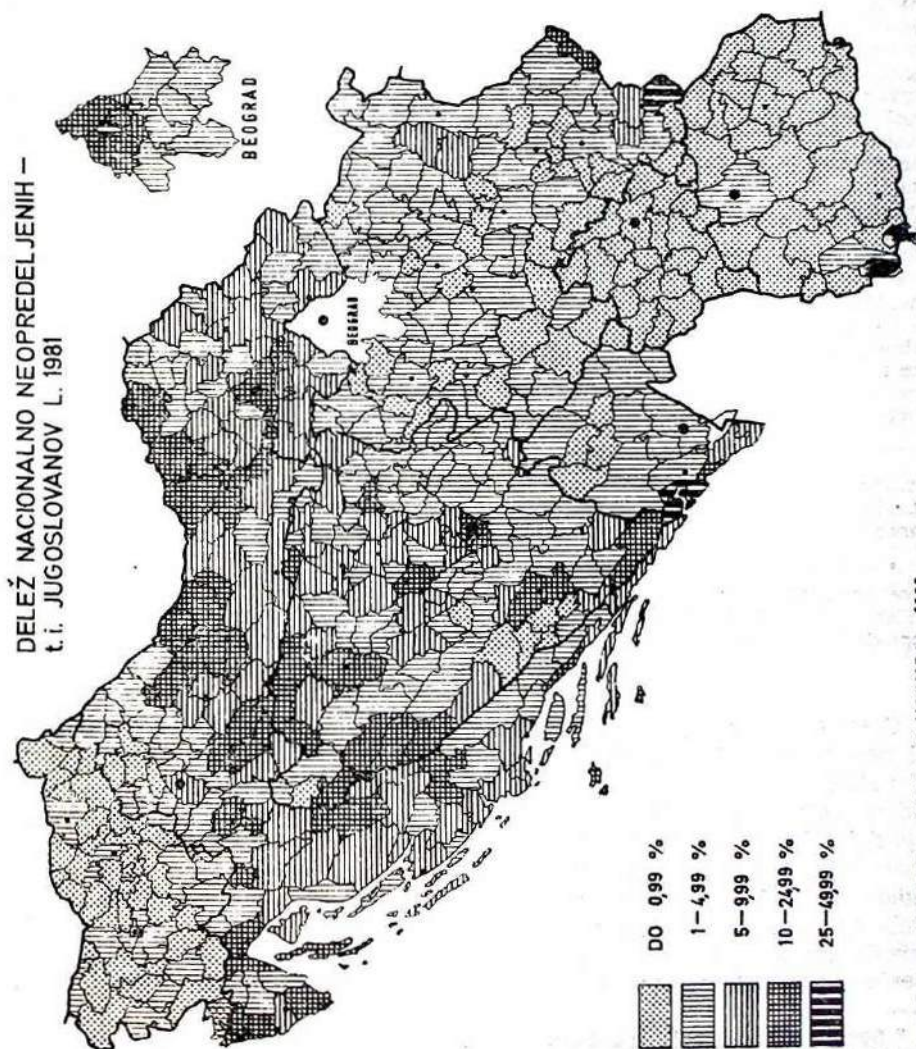
⁸ Genorio R.-Klemenčič V.: Analiza rezultatov popisa po narodnosti in metodološki poizkus ugotavljanja funkcionalne dvojezičnosti na primeru naselja Petišovci in Strunjan, Raziskovalna naloga, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana 1982.

med posameznimi občinami. Največje spremembe so opazne v obmejnih občinah, v občinah osrednje Slovenije, celjske in mariborske regije ter Zasavja. Značilno za omenjena območja je, da delež Slovencev relativno nazaduje — tako na račun priseljenega prebivalstva drugih narodov in narodnosti kot tudi na račun neopredeljenih (predvsem »Jugoslovanov«).

Analize so potrdile, da je treba iskati povečano število in delež »Jugoslovanov« ter drugih neopredeljenih v območjih priseljevanja, na drugi strani pa v območjih, ki so bila narodnostno pomešana že v preteklosti (glej kartograma). Zaradi mešanih zakonov ter s tem povezanih dilem glede opredeljevanja pri popisovanju (zlasti otrok) ter raznih socialno-psiholoških dejavnikov in podobnega, se prebivalstvo ne identificira glede na pripadnost k narodu ali narodnosti, temveč v okviru kategorij, ki z narodnostno pripadnostjo nimajo prav nobene zveze.

Indeksi rasti prebivalstva po narodnostni sestavi v SFR Jugoslaviji in v posameznih republikah in pokrajinah med letoma 1971 in 1981.⁹

	SFRJ	SRBiH	SRČG	SRH	SRM	SRS	Ož. Sr.	SAPK	SAPV
Skupaj	109	110	110	104	116	110	108	127	105
Črnogorci	113	108	113	101	121	163	135	86	119
Hrvati	98	98	75	98	86	130	83	105	79
Makedonci	112	107	120	95	112	204	86	101	114
Muslimani	116	110	111	128	317	416	122	222	170
Slovenci	104	68	86	77	80	105	75	88	74
Srbi	100	95	49	85	96	204	104	92	102
Albanci	132	117	106	143	135	155	111	134	124
Avstrijci	165	118	120	76	356	65	642	275	232
Bolgarj	61	63	6	65	60	76	62	61	67
Čehi	80	79	70	79	205	97	87	116	73
Grki	105	75	91	108	132	75	74	167	115
Italijani	69	92	64	67	200	73	108	92	69
Madžari	89	69	80	72	123	97	79	87	91
Nemci	68	153	98	78	374	90	77	511	53
Poljaki	100	80	250	93	310	105	128	169	85
Romi	171	498	371	307	176	147	207	234	254
Romuni	94	160	723	77	93	219	145	85	89
Rusi	60	58	83	61	70	64	64	64	50
Rusini	94	79	50	89	41	82	99	11	96
Slovaki	96	125	106	101	146	169	93	142	96
Turki	79	58	17	126	80	164	21	102	81
Ukrajinci	92	84	160	90	136	134	81	175	100
Vlahi	146	94	600	123	89	340	174	80	86
Zldi	30	48	19	11	88	13	66	75	54
Ostali	81	361	383	205	4	188	101	67	1588
Nac. neopr. po 170. čl. Ustave SFRJ	148	212	58	108	121	97	132	75	328
Nac. neopr. — opredelili kot »Jugoslovani«	445	745*	285	461*	390	389	580	291	356
		745*		461*					
Nac. neopr. — reg. prlp.	169		133		140	149	94	102	31
Neznano	246	277	136	348	162	359	610	86	50

* V SR Bosni in Hercegovini in v SR Hrvaški so ob popisu leta 1971 prebivalce, ki so se opredelili z regionalno pripadnostjo, vpisovali kot nacionalno neopredeljene po 41. členu Ustave SFRJ ali kot Jugoslovane. Zato indeksov za vse kategorije nacionalno neopredeljenih v teh dveh republikah ni bilo moč izračunati.

Omenjeno smo v Sloveniji, med drugimi območji, zasledili na narodnostno mešanem ozemlju Slovenske Istre, kjer je italijanska narodnost pomešana z avtohtonim slovenskim in alohtonim — priseljenim prebivalstvom. V takem območju se ob dani metodologiji popisovanja po narodnosti še bolj pokažejo subjektivni ali drugi dejavniki. Na narodnostno mešanem ozemlju Slovenske Istre je število Italijanov upadlo, če upoštevamo zgolj rezultate popisa prebivalstva. Prav tako pa je upadlo tudi število oseb z italijanskim maternim jezikom. Podobno situacijo nam pokaže tudi analiza podatkov za narodnostno mešano ozemlje v Prekmurju, kjer je madžarska narodnost pomešana z avtohtonim slovenskim in alohtonim — priseljenim prebivalstvom. Analiza je tudi pokazala, da obstajajo v obeh primerih

⁹ Stergar A.: v op. 7 cit. delo. Dopolnjeno po končnih rezultatih popisa v: Statistički bilten 1295, Beograd, maj 1982.

znatne razlike med številom opredeljenih po narodnosti in številom opredeljenih po materinem jeziku.

V občini Piran je bilo po rezultatih zadnjega popisa 816 Italijanov; število prebivalstva z italijanskim maternim jezikom pa je bilo znatno višje (1.144). Podobne razlike so bile ugotovljene pri Slovencih kot tudi pri prebivalstvu drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti. Znatno del teh razlik gre tudi na račun povečanega števila narodnostno neopredeljenih. Med 925 narodnostno neopredeljenimi (prevladujejo »Jugoslovani«) jih je 78 z italijanskim maternim jezikom, 322 s slovenskim in 525 z maternimi jeziki drugih jugoslovanskih narodov in narodnosti.¹⁰ Podrobna analiza naselij oziroma krajevnih skupnosti je pokazala, da prihaja do največjih razlik v območjih koncentracije prebivalstva oziroma v naseljih s heterogeno narodnostno sestavo prebivalstva. V takih območjih pa je tudi največ mešanih zakonov.¹¹ Relativno manjše razlike so bile ugotovljene v občini Lendava. Po podatkih popisa je bilo v tej občini leta 1981 7.069 Madžarov; prebivalcev z madžarskim maternim jezikom pa je bilo 7.378. Med prebivalstvom z madžarskim maternim jezikom pa najdemo poleg Madžarov tudi Slovence (198), Hrvate (18), »Jugoslovane« (125) itd.

Da podatki o narodnostni sestavi prebivalstva v navedenih območjih v celoti ne kažejo realnega stanja, je potrdila tudi podrobna empirična študija za naselji Strunjan (v občini Piran) ter Petišovci (v občini Lendava).¹² Zlasti analiza za naselje Strunjan je pokazala, da ne gre računati s tako pretiranim upadom števila Italijanov, kot je prikazano po podatkih zadnjega uradnega popisa prebivalstva.

Omenjeni primeri vsiljujejo sklep, da v okoliščinah naše samoupravne socialistične družbe, ki je naravnana k uveljavitvi funkcionalne dvojezičnosti, ne kaže dajati rezultatom popisa tistega pomena, ki bi bil osnova za kritično analizo rezultatov narodnostne politike. Ob uveljavljanju funkcionalne dvojezičnosti, ko obvladuje jezik naroda ali narodnosti večina prebivalstva, je položaj narodnosti bistveno boljši kot ob tako imenovani enosmerni dvojezičnosti, ki predvideva obvladovanje obeh jezikov samo pri pripadnikih narodnosti oziroma narodnih manjšin.¹³ V okolju funkcionalne (dvosmerne) dvojezičnosti lahko pripadnik narodnosti uporablja svoj jezik izven svojega doma v različnih situacijah dnevnega življenja, saj lahko komunicira s pripadniki večinskega naroda v svojem jeziku. V Prekmurju in Slovenski Istri daje osnovo za to izobraževalni sistem, ki omogoča mladi generaciji znotraj narodnostno-mešanega ozemlja spoznavanje jezika in kulture avtohtonega prebivalstva naroda in narodnosti.

Položaj Slovencev v Avstriji, Italiji in na Madžarskem, kjer so kot narodna manjšina le oni dvojezični, je bistveno drugačen kot položaj Italijanov in Madžarov v Sloveniji, kjer se je funkcionalna dvojezičnost že močno uveljavila — ko mlade in srednje generacije pripadnikov naroda in narodnosti obvladujejo oba jezika. Vsak govori svoj jezik, pa se vendarle razumejo med seboj.

Ker rezultati popisa po narodnosti v Jugoslaviji tudi v primeru zmanjšanja števila pripadnikov narodnosti ne morejo vplivati na omejevanje pravic narodnosti, se funkcija našega popisa ne more enačiti s popisi v tujini niti ne moremo temu popisovanju očitati kakšno zlonamernost. Seveda pa bo demantiranje te zlonamernosti terjalo še precej raziskovalnih naporov od federacije, republik in pokrajin, občin ter krajevnih skupnosti, da bi se nerealna podoba pokazala v objektivnejši luči.

¹⁰ Repolusk P.: Italijansko osnovno šolstvo v občini Piran, Raziskovalna naloga, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana 1983, str. 14.

¹¹ Piry I.: Demogeografska gibanja na slovenski obali, Raziskovalna naloga, Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana 1983, str. 77.

¹² Ganorlo R.-Klemenčič V.: op. cit., str. 11.

¹³ Susič E.-Sedmak D.: Tiha asimilacija, Psihološki vidiki nacionalnega odtujenja, Trst 1983.

Sklepne misli

Če strnemo vprašanja o rezultatih zadnjega popisa prebivalstva po narodnosti, potem lahko z gotovostjo trdimo, da s popisom pridobljeni podatki ne kažejo realnega stanja v narodnostni sestavi prebivalstva Jugoslavije kot celote, še posebej pa ne v območjih intenzivnega preseljevanja po drugi svetovni vojni. V primerjavi s splošnimi ugotovitvami nastajajo razlike tako v posameznih republikah in pokrajinah kot tudi na njihovih širših ali ožjih območjih. K temu je veliko pripomogel sam popis, pri čemer velja zlasti izpostaviti kategorije neopredeljenih, omogočil je pretiran vpliv subjektivnih faktorjev ob popisovanju in s tem opredeljevanje, ki nikakor ne ustreza resničnemu razmerju v pripadnosti k posameznim narodom ali narodnostim. Metodologija je omogočila povečevanje narodnostno neopredeljenih, še posebej »Jugoslovanov«, kar pa »in medias res« bolj opredeljuje državljansko pripadnost. Ker število le-teh pretirano narašča, se navidezno manjša število pri nekaterih narodih in narodnostih. Nesorazmerno povečano število »Jugoslovanov« pretežno izraža patriotizem oziroma privrženost občanov skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Seveda pa tako postavljena in teoretsko neutemeljena kategorija v okviru kategorij, ki opredeljujejo narodnostno pripadnost občanov, sama po sebi dezorientira posameznike, da se odločijo za nekaj, kar nima nič skupnega z etnično pripadnostjo. Kategorija »Jugoslovani« bi bila upravičena le za popisovanje po državljanski pripadnosti.

Čeprav je pri popisovanju prebivalstva po narodnosti v Jugoslaviji težko govoriti o kakšni zlonamernosti, pa vendarle končni rezultati popisa dajejo možnosti za manipulacije nacionalizmov posameznih narodov ali narodnosti, in kar še zlasti velja poudariti, političnim špekulacijam v tujini. Pri tem je treba ponovno izpostaviti razne špekulacije okrog neke nove »jugoslovanske nacije« klasičnega tipa, kar je ostro kritiziral že Kardelj.¹⁴

Poizkusi tolmačenja s popisom ugotovljenih podatkov pa vendarle kažejo, da bi z vsaj malo truda — s poglobljeno študijo — lahko za domače in mednarodne potrebe pripravili znanstveno utemeljeno razlago, ki bi lahko ob analizah posameznih popisov in primerjavi med njimi prepričala domačo in tujo javnost, da ti rezultati niso izraz zlonamernosti, kot to lahko mirno očitamo popisovanju po narodnosti, materinem ali občevalnem jeziku v nekaterih drugih državah Evrope. Nekaterim popisom že na osnovi analize metodologije in potrditve le-te z rezultati popisovanja lahko očitamo, da so zavestno naravnani tako, da se našteje čim manj pripadnikov narodnih manjšin, v težnji, da se potem krnijo njihove pravice.

Ker temelji celotni jugoslovanski samoupravni sistem na priznavanju elementarnih pravic narodom in narodnostim in ker je občutek za bratstvo in enotnost med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi dosegel tako stopnjo, da zlasti pri mlajši generaciji različna pripadnost k jeziku in kulturi v večini primerov ne pomeni ovire pri medsebojnem zblizevanju (posledica je večanje mešanih zakonov), se zastavlja vprašanje, kako v prihodnje opredeljevati takšno prebivalstvo po narodnostni pripadnosti ob popisih prebivalstva. Zagotavljanje nadaljnjega razvoja ter obdržanja narodnostne identitete, čeprav je navzočnost mešanih zakonov vse bolj očitna in število otrok iz takih zakonov vse večje, pa ostaja problem, ki ga bo potrebno na drugačni osnovi vgraditi v metodologijo za naslednji popis prebivalstva po materinem jeziku in narodnosti. To še toliko bolj, ker so dileme pri opredeljevanju takega prebivalstva po narodnosti še bolj očitne, če oba zakonca živita izven svojega etničnega ozemlja.

¹⁴ Kardelj E.: Razvoj slovenskega narodnega vprašanja, Predgovor k II. izdaji, Ljubljana, 1957.

Summary

QUESTIONS OF INTERPRETING THE RESULTS OF THE YUGOSLAV POPULATION CENSUS OF 1981 IN TERMS OF ETHNIC AFFILIATION

The results of the latest population census completed in Yugoslavia, and especially that part which refers to the ethnic composition of the population, soon provoked numerous discussions and polemic writings that were published in various newspapers both in our homeland and abroad. The earliest available data collected for the republics and the two provinces have already shown that the ethnic composition of the population underwent a much more considerable change than could have been expected. Among the published data the following points in particular triggered off multifarious interpretations and high-running feelings:

— A stagnant and even slightly decreasing number of the members of some Yugoslav nations

— A sharp decrease in the number of members of certain nationalities (especially noticeable in the case of Italians, Bulgarians, Czechs, and Hungarians)

— A remarkable increase in the number of members of certain nationalities and ethnic groups (Albanians, Vlachs, and Romanies), and

— An extraordinary increase in the number of ethnically unspecified citizens (among these the »Yugoslavs« figured prominently, being numerically superior to all the others).

It is on account of the dynamics of social development after World War II (conditioned by the industrialization, the changing economic structure of the population, intensive migrations to the cities, colonization, inter-republican migrations, emigrations abroad, etc.) that Yugoslavia as a multinational community composed of the nations and nationalities enjoying the equality of rights, has witnessed to a certain extent constantly changing ethnic composition of the population. It must, however, be taken into account that the statistically determined data, that is, the changes in the ethnic composition of the population, have been conditioned not only by the known demographic, socioeconomic, political and other factors, but also by the purely subjective criteria applied in the case of each population census, marriages between persons of different ethnic provenance, assimilative processes, and other factors.

There is no denying the fact that the rapid development of the forces of production along with the officially ensured equality of rights, has accelerated the awakening of national spirit. A fast social development has exerted a strong socioeconomic and national-political influence on the majority of the Yugoslav population. Unfortunately, this rapid development has not been matched by an adequate official statistical service, because the latter failed to develop methodologically devised categories that would adapt themselves to the given changes and/or follow the challenge of growth.

The very methodological basis of the population census of 1981 has already enabled a rather large impact of subjective and sociopsychological factors on the individual's declaration of affiliation to a nation, nationality or ethnic group, or his choosing to remain nationally unspecified. Decisions on national affiliation were influenced by too loosely formulated definitions of individual categories and by an obviously too large selection of these categories. It was these broad definitions that essentially enabled the great role played by the subjective and even more so the sociopsychological factors, thus intensifying in their own right the great changes that characterized this census in comparison with the previous postwar population censuses undertaken in this country. The fact is that the census, in relatively extensive areas of Yugoslavia, both statistically and seemingly intensified the factual changes in the ethnic composition of the population. The analyses have shown that in the period between 1971 and 1981 it was the number of ethnically/nationally unspecified »Yugoslavs« that was particularly notable for its increase. This disproportionate increase in the number of ethnically unspecified individuals — and among them the »Yugoslavs« — has ruined the former proportion of the ethnic structure of the population, and simultaneously brought about such changes in both absolute and relative numbers — and that in the case of members of the Yugoslav nations as well as nationalities — as cannot be attributed only to the demographic factors and socio-economic conditions. The results of the census succeeded in presenting a realistic picture only for nationally homogeneous areas.

The analyses have corroborated the opinion that the increased number and thereby a larger percentage of the »Yugoslavs« and other ethnically unspecified citizens are to be found in the areas with influxes of migrants, and on the other hand in the regions that were inhabited by nationally mixed population already in the past (see the two cartograms). It is on account of marriages between persons of different ethnic origin and the related problem of declaring one's ethnic affiliation (especially for children) on the occasion of a census, and further because of various sociopsychological factors and similar matters that a popu-

lation, or a certain percentage thereof, refuse to specify their affiliation to a nation or nationality, and prefer to identify themselves within the framework of such categories as are totally unrelated to ethnic affiliation.

As the results of the Yugoslav population census in terms of ethnic affiliation cannot be brought to bear on any restrictions on the rights of the nationalities — not even in the case of a decrease in the number of members of the nationalities —, the function of our census should not be equated with the censuses undertaken abroad; nor should such a counting be criticized for some alleged malevolence. To be sure, the refutation of this malevolence will require further research efforts undertaken at the levels of the Federation, republics and provinces, communes, and local communities, whereby the unrealistic picture might be shown more objectively, i. e. in its true colors.